DOI: https://doi.org/10.32353/acfs.11.2025.03
УДК 343.1+343.21

Вознюк Андрій,
доктор юридичних наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки України,
завідувач науково-дослідної лабораторії з проблем протидії злочинності навчально-наукового інституту поліцейської діяльності Національної академії внутрішніх справ
м. Київ, Україна
ORCID: https://orcid.org/0000-0002-3352-5626
e-mail: vaa.999999@gmail.com

Кваліфікуючі (особливо кваліфікуючі) ознаки злочинів, пов'язаних із злочинним впливом: сучасні виклики та шляхи оптимізації кримінально-правової протидії

Андрій Вознюк

У статті досліджено проблему кваліфікуючих (особливо кваліфікуючих) ознак злочинів, пов'язаних із злочинним впливом, у контексті сучасних викликів кримінально-правової протидії організованій злочинності. Метою статті є визначення оптимальних шляхів удосконалення чинного кримінального законодавства України. На основі порівняльного аналізу законодавства Вірменії та Грузії обґрунтовано доцільність розширення переліку кваліфікуючих ознак у статтях 255-1, 255-2 і 255-3 КК України. Запропоновано передбачити нові ознаки, зокрема вчинення злочину в місцях несвободи, вчинення його військовослужбовцем або із залученням військовослужбовця чи ветерана. Сформульовані висновки спрямовано на підвищення ефективності, диференційованості та справедливості кримінально-правового регулювання у сфері протидії злочинному впливу.

Ключові слова: злочинний вплив, кримінальна відповідальність, кримінальне правопорушення, кваліфікуючі ознаки, диференціація, превенція, громадська безпека, зброя, особливий період, надзвичайний стан, воєнний стан, службове становище, військовослужбовець, неповнолітній, криміналізація, авторитет, протидія.

Постановка наукової проблеми. У сучасному кримінальному праві проблема протидії організованій злочинності та злочинному впливу посідає одне з центральних місць, набуваючи стратегічного значення для забезпечення громадської безпеки. Організовані злочинні об'єднання характеризуються високим ступенем адаптивності та здатністю до системного вчинення протиправних діянь, що виходять за межі традиційних кримінальних проявів. Їхня діяльність охоплює не лише загальнокримінальні злочини й формування паралельних систем контролю в пенітенціарному середовищі чи сфері публічного управління, а й поширюється на нові, критично важливі сфери, зокрема військові структури та ветеранське середовище, що є особливо небезпечним в умовах гібридних загроз і повномасштабної збройної агресії.

Сучасні виклики, що постають перед правоохоронною системою, зумовлені не лише ускладненням структури злочинних формувань та диверсифікацією їхніх методів, а й прагненням до інтеграції в легальну економіку й політичні процеси. Ефективна протидія цим загрозам вимагає безперервного вдосконалення кримінально-правових механізмів, зокрема шляхом адекватної криміналізації та диференціації кримінальної відповідальності за дії, пов'язані зі злочинним впливом.

Існуючі кваліфікуючі (зокрема, особливо кваліфікуючі) ознаки злочинів, передбачених статтями 255, 255-1, 255-2 та 255-3 Кримінального кодексу України (далі – КК України), хоча й становлять суттєвий крок у боротьбі з організованою злочинністю, потребують критичного переосмислення й оптимізації. Це зумовлено необхідністю відображення у законодавстві нових форм суспільно небезпечних діянь, що виникають

FUNDING

This research did not receive any specific grant from funding agencies in the public, commercial, or not-for-profit sectors.

DISCLAIMER

The funder had no role in the study design, data collection and analysis, decision to publish, or preparation of the manuscript.

CONTRIBUTORS

The authors contributed solely to the intellectual discussion underlying this paper, case-law exploration, writing and editing, and accept responsibility for the content and interpretation.

DECLARATION OF COMPETING INTEREST

The authors declare that they have no conflict of interest.

© А. Вознюк, 2025

Andrii VOZNIUK

QUALIFYING (ESPECIALLY QUALIFYING) FEATURES OF CRIMES ASSOCIATED WITH CRIMINAL INFLUENCE: MODERN CHALLENGES AND WAYS TO OPTIMIZE CRIMINAL LAW COUNTERACTION

The growing role of organized criminal groups – characterized by high adaptability and the ability to exert both violent and corrupt influence on key areas of state functioning, including the penitentiary system, law enforcement agencies, and even military formations – necessitates the improvement of criminal law mechanisms for counteraction. This problem becomes particularly acute under martial law, amid the rise of hybrid threats and the increasing risk of vulnerable social groups (in particular, minors and veterans) being drawn into criminal activity. At the same time, the current criminal legislation of Ukraine – especially the provisions of Articles 255-1, 255-2, and 255-3 of the Criminal Code – remains inconsistent and fragmented in its treatment of qualifying circumstances, which complicates law enforcement and reduces the effectiveness of countering criminal influence.

The purpose of this article is to conduct a comprehensive study of the system of qualifying (especially aggravating) circumstances of crimes related to criminal influence, taking into account contemporary challenges, judicial practice, and foreign experience, and to develop well-grounded proposals for improving the current criminal legislation of Ukraine.

The research applies the comparative legal method (to analyze the legislation of Armenia, Georgia, and the draft Criminal Code of Ukraine), the systemic-structural approach (to classify and assess existing qualifying circumstances), and the legal forecasting method (to justify proposals for legislative amendments). This methodological framework has made it possible to identify systemic flaws in the current regulation and to propose ways to address them.

The study reveals the absence of a coherent approach to defining qualifying circumstances in Articles 255-1 to 255-3 of the Criminal Code of Ukraine. A number of socially dangerous factors are only partially considered or omitted entirely.

під впливом технологічного прогресу, транснаціоналізації злочинності та змін у соціально-політичному контексті країни. Відтак на часі – розроблення обгрунтованих пропозицій щодо вдосконалення формування та розширення переліку таких ознак з метою підвищення ефективності кримінально-правової протидії злочинному впливу.

Ааналіз основних досліджень і публікацій. Питання протидії злочинному впливу в межах організованої злочинності посідають вагоме місце у сучасній доктрині кримінального права, криміналістики та кримінології. Актуальність цих проблем зумовлює постійний науковий інтерес до вивчення феномена злочинного впливу, його кваліфікуючих ознак та шляхів оптимізації кримінально-правової протидії.

В українській науці цій проблематиці присвячено грунтовні праці таких авторів, як О. О. Бахуринська, В. О. Гацелюк, Л. М. Демидова, О. О. Дудоров, О. О. Кваша, І. В. Красницький, С. Г. Киренко, В. В. Малюк, Р. О. Мовчан, А. О. Нікітін, О. В. Околіт, С. О. Павленко, В. Г. Севрук, У. В. Терех, П. Л. Фріс, І. П. Фріс, С. С. Чернявський, Г. З. Яремко та інші. Їхні дослідження формують теоретичну базу для розуміння сутності злочинного впливу та правових аспектів боротьби з ним, висвітлюючи окремі аспекти кваліфікації та доказування.

Проте, незважаючи на наявні наукові напрацювання, системний аналіз кваліфікуючих (особливо кваліфікуючих) ознак злочинів, пов'язаних із злочинним впливом, у контексті сучасних викликів залишається недостатньо висвітленим.

Метою цієї статті є комплексне дослідження кваліфікуючих (особливо кваліфікуючих) ознак злочинів, пов'язаних із злочинним впливом, з урахуванням сучасних викликів та шляхів оптимізації кримінально-правової протидії.

Виклад основного матеріалу. Кваліфікуючі ознаки злочинів, пов'язаних із злочинним впливом, закріплені у статтях 255–255-3 КК України, відіграють важливу роль у зміцненні кримінально-правового механізму протидії організованій злочинності. Вони забезпечують можливість диференціювання кримінальної відповідальності залежно від ступеня суспільної небезпеки діяння, а також характеристик суб'єкта його вчинення.

Такі ознаки відображають специфіку злочинного середовища – роль кримінальної ієрархії, вплив корумпованих службових осіб, загрози, що виходять з пенітенціарної системи тощо. Їх наявність посилює превентивний потенціал закону про кримінальну відповідальність, створюючи підвищений правовий ризик для суб'єктів злочинного впливу.

Кваліфікуючими ознаками досліджуваних злочинів визнано вчинення їх:

1) службовою особою з використанням службового становища (ч. 3 ст. 255 КК України);

2) повторно (ч. 2 ст. 255-1 КК України);

3) в ізоляторах тимчасового тримання, слідчих ізоляторах чи установах виконання покарань (ч. 2 ст. 255-1 КК України);

Водночас особливо кваліфікуючими ознаками цих деліктів є вчинення їх:

1) особою, яка здійснює злочинний вплив або є особою, яка перебуває у статусі суб'єкта підвищеного злочинного впливу, у тому числі у статусі «вора в законі» (ч. 5 ст. 255 КК України);

2) особою, яка перебуває у статусі суб'єкта підвищеного злочинного впливу, у тому числі у статусі «вора в законі» (ч. 3 ст. 255 КК України);

Наявна хаотичність у врахуванні кваліфікуючих та особливо кваліфікуючих ознак у конструкціях складів злочинів, передбачених статтями 255–255-3 КК України, є очевидною та потребує системного перегляду.

Зокрема, статус суб'єкта злочинного впливу фактично прирівнюється до статусу суб'єкта підвищеного злочинного впливу і використовується як ознака особливо кваліфікованого складу злочину, передбаченого ст. 255 КК України, без чіткого розмежування рівнів суспільної небезпеки відповідних осіб. На цю проблему неодноразово зверталася увага в науковій літературі[1].

[1] Вознюк А. А., Дудоров О. О., Чернявський С. С. Кримінальна відповідальність за злочини, вчинені злочинною спільнотою (статті 255, 2551, 2552, 2553, 256 Кримінального

Крім того, така обставина, як вчинення злочину у місцях несвободи (ізоляторах тимчасового тримання, слідчих ізоляторах або установах виконання покарань), враховується лише в ст. 255 КК України, хоча логічно мала б поширюватися на інші суміжні склади.

Усі передбачені законом кваліфікуючі та особливо кваліфікуючі ознаки є несистематизованими: вони відрізняються між собою за змістом і не охоплюють уніфікованими критеріями весь комплекс злочинів, пов'язаних зі злочинним впливом. У деяких складах такі обставини взагалі відсутні.

Відсутність єдиного підходу до формування й систематизації кваліфікуючих та особливо кваліфікуючих ознак свідчить про фрагментарність законодавчого регулювання та істотно ускладнює правозастосування.

Звернення до проєкту КК України свідчить про те, що ознаками, які підвищують на два ступеня тяжкість злочинів, передбачених Розділом 7 «Злочини проти безпеки від організованої злочинної діяльності», є вчинення умисного злочину: 1) передбаченого статтями 7.1.4 чи 7.1.8, якщо учасники організованої злочинної групи чи незаконного збройного формування володіють вогнепальною стрілецькою зброєю у кількості 10 чи більше одиниць або артилерійською зброєю, ракетою чи торпедою, радіоактивним матеріалом чи бойовою отруйною речовиною; 2) з використанням службових повноважень чи пов'язаних із ними можливостей публічною службовою особою, яка займає особливо відповідальне становище; 3) в умовах воєнного стану (ст. 7.1.2.)[2].

Водночас ознаками, які підвищують на один ступінь тяжкість злочинів, передбачених цим Розділом, є вчинення умисного злочину: 1) передбаченого статтею 7.1.4, якщо хоча б один учасник організованої злочинної групи завідомо для інших її учасників володіє вогнепальною зброєю; 2) з використанням службових повноважень чи професійних обов'язків або пов'язаних із ними можливостей; 3) в особливий період чи в умовах надзвичайного стану (ст. 7.1.3.)[3].

У контексті дослідження кваліфікуючих та особливо кваліфікуючих ознак злочинів, пов'язаних зі злочинним впливом, важливо звернути увагу на досвід інших країн.

У відповідних кримінально-правових заборонах Кримінального кодексу Грузії (далі – КК Грузії) такі ознаки практично відсутні. Винятком є частина третя статті 223-3 КК Грузії (Підтримка діяльності «злодійського світу»), яка охоплює таку обставину як використання службового становища[4].

Натомість у досвіді Вірменії щодо забезпечення кримінально-правової протидії організованій злочинності важливе значення має аналіз кваліфікуючих ознак злочинів, передбачених статтями 323 і 324 КК Вірменії. До таких ознак віднесено вчинення злочину:

1) особою, яка утримується в установі виконання покарань,

2) з використанням державних або службових повноважень чи зумовленого ними впливу,

3) особою, яка проходить службу в Збройних Силах або інших військових формуваннях,

4) із залученням неповнолітнього, або

These include: the commission of a crime in places of deprivation of liberty; its commission by a military serviceman or with the involvement of a serviceman or veteran; and the use of official position. The article analyzes Armenia's approach to systematically codifying such elements and substantiates the need to differentiate criminal liability depending on the status of the subject of criminal influence being addressed.

As a result, it is proposed to amend Articles 255-1, 255-2, and 255-3 of the Criminal Code of Ukraine by introducing new qualifying circumstances; to extend the especially aggravating circumstance of participation by a high-status subject of criminal influence to all related offences; and to provide for differentiated liability under Article 255-3 depending on the status of the person to whom criminal influence is sought.

Keywords: criminal influence, criminal liability, criminal offense, qualifying features, differentiation, prevention, public safety, weapons, special period, state of emergency, martial law, service position, serviceman, minor, criminalization, authority, counteraction.

кодексу України) : наук.-практ. комент. Київ : Норма права, 2021. С. 31–32; Киренко С. Г. Проблеми кримінально-правового забезпечення боротьби з організованою злочинністю. Dictum factum. 2020. № 2. С. 61–62. DOI: https://doi.org/10.32703/2663-6352/2020-2-7-59-65; Нікітін А. О. Кримінальна відповідальність за злочини, пов'язані зі злочинним впливом : дис. … д-ра філософії : 081 «Право». Київ, 2024. 288 с.; Околіт О. В. Особливо кваліфікуючі ознаки злочину, передбаченого статтею 255 Кримінального кодексу України. *European Political and Law Discourse*. 2022. № 9 (2). С. 49. DOI: 10.46340/eppd.2022.9.2.6; Околіт О. В., Вознюк А. А. Кримінальна відповідальність за створення злочинної організації чи злочинної спільноти та участь у них: проблеми теорії і практики : монографія / за наук. ред. А. А. Вознюка. Київ : Видавництво «Норма права», 2025. С. 171–172.

[2] Проєкт Кримінального кодексу України станом на 2 квіт. 2025 р. URL: https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2025/04/03/00-kontrolnyj-proyekt-kk-02-04-2025.pdf

[3] Проєкт Кримінального кодексу України станом на 2 квіт. 2025 р. URL: https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2025/04/03/00-kontrolnyj-proyekt-kk-02-04-2025.pdf

[4] Кримінальний кодекс Грузії від 22 липня 1999 р. № 2287-нд. (станом на 16 квітня 2025 р.). URL: https://surl.li/pxlfvg

Andrii VOZNIUK

QUALIFIZIERENDE (INSBESONDERE BESONDERS QUALIFIZIERENDE) MERKMALE VON STRAFTATEN IM ZUSAMMENHANG MIT KRIMINELLEM EINFLUSS: AKTUELLE HERAUSFORDERUNGEN UND ANSÄTZE ZUR OPTIMIERUNG DER KRIMINELL-RECHTLICHEN GEGENWEHR

Zusammenfassung. In diesem Artikel wird das Problem der qualifizierenden (insbesondere der besonders qualifizierenden) Merkmale von Straftaten im Zusammenhang mit kriminellem Einfluss vor dem Hintergrund aktueller Herausforderungen der kriminell-rechtlichen Gegenwehr gegen organisierte Kriminalität untersucht. Ziel der Untersuchung ist die Bestimmung optimaler Wege zur Weiterentwicklung des geltenden Strafgesetzbuchs (StGB) der Ukraine. Auf Basis einer vergleichenden Analyse der Gesetzgebungen Armeniens und Georgiens wird die Notwendigkeit einer Erweiterung des Katalogs qualifizierender Merkmale in den Artikeln 255-1, 255-2 und 255-3 des StGB der Ukraine dargelegt. Vorgeschlagen wird, neue Merkmale aufzunehmen, darunter die Begehung der Tat in Einrichtungen der Freiheitsentziehung sowie die Beteiligung von Militärangehörigen beziehungsweise Veteran:innen. Die abgeleiteten Schlussfolgerungen zielen darauf ab, die Effektivität, Differenzierung und Gerechtigkeit der strafrechtlichen Regelungen im Bereich der Bekämpfung kriminellen Einflusses zu erhöhen.

Schlüsselwörter: krimineller Einfluss; strafrechtliche Verantwortlichkeit; Straftat; qualifizierende Merkmale; Differenzierung; Prävention; öffentliche Sicherheit; Waffen; besonderer Zeitraum; Ausnahmezustand; Kriegsrecht; Amtsstellung; Militärangehörige; Minderjährige; Kriminalisierung; Autorität; Gegenwehr.

5) особою з найвищим статусом у кримінальній ієрархії[5].

Ці обставини спрямовані на виявлення соціальних середовищ та факторів, що сприяють збереженню й відтворенню злочинної субкультури, насамперед у пенітенціарній системі, державному апараті, військових структурах, через інститут злочинного авторитету та шляхом залучення неповнолітніх. На відміну від грузинської моделі, яка акцентує переважно на криміналізації статусу «вора в законі», підхід Вірменії видається більш збалансованим, адже спрямований на протидію не тільки окремим лідерам, а й механізмам функціонування та відтворення злочинного впливу загалом.

Аналіз зазначених кваліфікуючих обставин дозволяє сформулювати конкретні напрями вдосконалення українського кримінального законодавства у цій сфері.

1. Однією з важливих кваліфікуючих обставин, передбачених у ч. 2 ст. 323 і 324 КК Вірменії, є вчинення злочину особою, яка утримується в установі виконання покарань. Ця ознака має особливе значення, з огляду на те, що місця несвободи традиційно залишаються осередками збереження та відтворення злочинної субкультури, створюючи реальну загрозу формування паралельної кримінальної юрисдикції в межах пенітенціарної системи. В. С. Батиргареєва та А. М. Бабенко слушно зазначають, що установи кримінально-виконавчої системи та попереднього ув'язнення здійснюють неабиякий вплив на стан злочинності, зокрема й рецидивної, у тих регіонах, де вони розташовані[6].

Частина 2 ст. 255-1 КК України вже передбачає кваліфікований склад злочину у разі його вчинення в ізоляторах тимчасового тримання, слідчих ізоляторах чи установах виконання покарань. Водночас наразі відсутнє аналогічне законодавче положення у статтях 255-2 та 255-3 КК України, які стосуються організації, сприяння у проведенні або участі в злочинному зібранні («сходці»), а також звернення за застосуванням злочинного впливу у місцях несвободи.

Доцільність запровадження такої кваліфікуючої обставини для статей 255-2 і 255-3 є цілком обгрунтованою та відповідає як практичним потребам, так і позитивному досвіду Вірменії:

По-перше, як засвідчує аналіз кримінально-правових підходів Вірменії та України, факт вчинення злочину у місцях несвободи значно підвищує його суспільну небезпеку. У пенітенціарному середовищі формуються специфічні механізми неформального впливу та субкультурного контролю. Обмеження зовнішньої свободи дій компенсується внутрішньою ієрархією злочинного середовища, а ризик утворення паралельної кримінальної юрисдикції стає особливо високим.

По-друге, аналіз чинної практики свідчить, що діяння, передбачені ст. 255-2 КК України (організація або участь у сходці), та ст. 255-3 КК України (звернення за застосуванням злочинного впливу), реалізовуються як на волі, так і у місцях позбавлення волі. Причому саме у пенітенціарних установах такі дії часто набувають особливої загрози – сходки у колоніях або СІЗО виступають ключовим інструментом легітимації злочинного впливу серед ув'язнених.

Такі сходки переслідують конкретні цілі: перерозподіл влади серед засуджених; «призначення» смотрящих; ухвалення «рішень» щодо кримінальних санкцій; контроль за потоками нелегальних коштів і ресурсів у колонії.

По-третє, звернення за застосуванням злочинного впливу у місцях несвободи має підвищену суспільну небезпеку. В умовах ізоляції такі звернення часто набувають стратегічного значення: ув'язнені координують не лише внутрішнє життя колонії, а й діяльність злочинних структур за її межами.

По-четверте, відсутність кваліфікуючої ознаки у ст. 255-2 і 255-3 КК України створює прогалину у правовому регулюванні, що ускладнює

[5] Кримінальний кодекс Республіки Вірменія від 5 травня 2021 р. (станом на 1 квітня 2025 р.). URL: https://www.irtek.am/views/act.aspx?aid=154256

[6] Батиргареєва В., Бабенко А. Вплив установ виконання покарань і попереднього ув'язнення на криміногенну ситуацію в Україні. *Право України*. 2020. № 2. С. 164. DOI: https://doi.org/10.33498/louu-2020-02-164

належну правову оцінку підвищеної суспільної небезпеки діянь, вчинених у пенітенціарному середовищі.

Запровадження цієї ознаки сприятиме: більш точній диференціації кримінальної відповідальності; підсиленню превентивного ефекту норм, спрямованих на протидію пенітенціарній злочинній субкультурі; гармонізації складів злочинів за ст. 255-1, 255-2 та 255-3 КК України.

З огляду на викладене, доцільно внести зміни до ст. 255-2 і 255-3 КК України шляхом передбачення у відповідних частинах кваліфікуючої обставини: «вчинення злочину у місцях позбавлення волі, слідчих ізоляторах або ізоляторах тимчасового тримання» – за аналогією до ст. 255-1 КК України. Це відповідатиме сучасним тенденціям протидії організованій злочинності та позитивному досвіду правозастосування у Вірменії та Україні.

2. Наступною важливою кваліфікуючою ознакою, передбаченою у ч. 2 ст. 323 і 324 КК Вірменії, є «використання державних або службових повноважень чи зумовленого ними впливу». Ця обставина має особливу актуальність для українського законодавства, оскільки участь посадових осіб у підтримці чи поширенні злочинного впливу створює серйозні ризики для інституційної спроможності держави.

Відповідна конструкція вже закріплена у ч. 3 ст. 255 КК України – «вчинені службовою особою з використанням службового становища». Така модель є доктринально усталеною, відповідає правозастосовній практиці й видається доцільною для розширення на інші норми, що регламентують кримінальну відповідальність за злочинний вплив, насамперед – на ст. 255-1 КК України.

Особлива суспільна небезпека участі службових осіб полягає у таких взаємопов'язаних аспектах: інституційному – коли представник державної влади фактично зраджує своїм функціям і сприяє легалізації злочинного впливу у сфері публічного управління; репутаційному – оскільки підривається довіра громадян до інститутів влади та механізмів правового регулювання.

Аналіз судової практики підтверджує, що саме завдяки сприянню окремих корумпованих посадових осіб, зокрема представників адміністрацій установ виконання покарань або правоохоронних органів, злочинні об'єднання не лише зберігають, а й примножують свій вплив.

Показовим є приклад, коли начальник ДУ «Старобабанівська виправна колонія № 92» ОСОБА_7, усвідомлюючи вимоги кримінально-виконавчого законодавства, вступив у змову з представниками злочинного угруповання та сприяв організації злочинного зібрання (сходки) на території колонії. За його вказівкою було відчинено головні ворота установи, через які на територію було допущено організаторів сходки та інших учасників злочинного середовища. У результаті зібрання було ухвалено рішення щодо розподілу злочинних доходів, встановлено «злодійські» правила та санкції за їх порушення, а також скоординовано подальшу злочинну діяльність. Дії ОСОБА_7 були кваліфіковані за ч. 1 ст. 255-2 КК України – сприяння злочинному зібранню[7].

Цей випадок яскраво демонструє: саме службове становище корумпованої особи уможливлює реалізацію подібних злочинних механізмів.

Більше того, як слушно зазначає У. В. Терех, найпоширенішою причиною збереження та поширення злочинного впливу в Україні є корупційна поведінка представників державної влади – хабарництво та зловживання службовим становищем. У зв'язку з цим автор обґрунтовано пропонує доповнити ч. 3 ст.

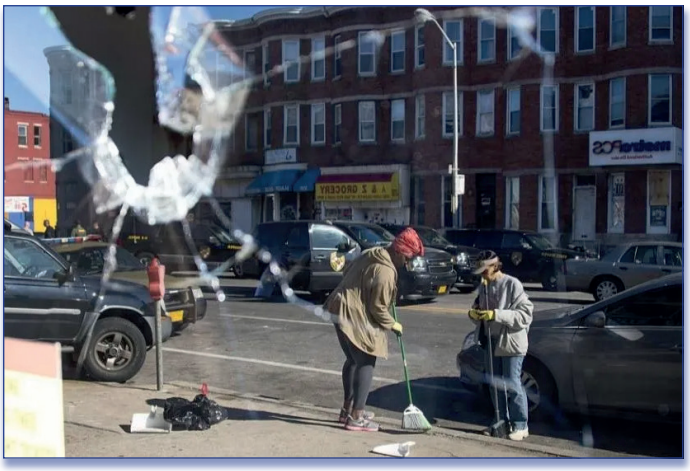

[7] Ухвала Маньківського районного суду Черкаської області від 28 квітня 2025 року у справі № 705/1046/25. Єдиний державний реєстр судових рішень: [сайт]. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/127042621

Andrii VOZNIUK

CARACTÉRISTIQUES QUALIFICATIVES (EN PARTICULIER QUALIFICATIVES) DES CRIMES ASSOCIÉS À L'INFLUENCE CRIMINELLE : DÉFIS MODERNES ET MOYENS D'OPTIMISER LES CONTRE-MESURES JURIDIQUES PÉNALES

L'article étudie le problème de la qualification (en particulier la qualification) des signes de crimes liés à l'influence criminelle dans le contexte des défis modernes de la lutte contre le crime organisé en droit pénal. L'objectif de cet article est de déterminer les meilleurs moyens d'améliorer la législation pénale actuelle de l'Ukraine. Sur la base d'une analyse comparative de la législation de l'Arménie et de la Géorgie, l'opportunité d'élargir la liste des caractéristiques qualifiantes dans les articles 255-1, 255-2 et 255-3 du Code pénal de l'Ukraine est justifiée. Il est proposé de prévoir de nouveaux signes, notamment la commission d'un crime dans les lieux de détention, sa commission par un militaire ou avec l'implication d'un militaire ou d'un ancien combattant. Les conclusions formulées visent à améliorer l'efficacité, la différenciation et l'équité de la réglementation pénale dans le domaine de la contre-action.

Mots-clés : influence criminelle, responsabilité pénale, infraction pénale, caractéristiques qualifiantes, différenciation, prévention, sécurité publique, armes, période spéciale, état d'urgence, loi martiale, position officielle, militaire, mineur, criminalisation, autorité, contre-action.

Andrii VOZNIUK

KWALIFIKACYJNE (SZCZEGÓLNIE KWALIFIKACYJNE) ZNAMIONA PRZESTĘPSTW ZWIĄZANYCH Z WYWIERANIEM WPŁYWU: AKTUALNE WYZWANIA I PODEJŚCIA DO OPTYMALIZACJI REAKCJI KARNO-PRAWNEJ

Streszczenie. Niniejszy artykuł analizuje problem kwalifikowania (w szczególności kwalifikowania) znamion przestępstw związanych z wywieraniem wpływu w kontekście aktualnych wyzwań w zakresie reakcji wymiaru sprawiedliwości na przestępczość zorganizowaną. Celem badania jest określenie optymalnych sposobów dalszego rozwoju obecnego Kodeksu karnego (KK) Ukrainy. Na podstawie analizy porównawczej ustawodawstwa Armenii i Gruzji przedstawiono konieczność rozszerzenia katalogu znamion kwalifikowanych w art. 255-1, 255-2 i 255-3 Kodeksu karnego Ukrainy. Proponuje się uwzględnienie nowych cech, w tym popełnienie przestępstwa w instytucjach pozbawienia wolności oraz udział personelu wojskowego lub weteranów. Wyciągnięte wnioski mają na celu zwiększenie skuteczności, zróżnicowania i sprawiedliwości przepisów prawa karnego w zakresie zwalczania wpływu przestępczego.

Słowa kluczowe: wpływ przestępczy; odpowiedzialność karna; przestępstwo; znamiona kwalifikujące; zróżnicowanie; zapobieganie; bezpieczeństwo publiczne; broń; okres szczególny; stan wyjątkowy; stan wojenny; stanowisko służbowe; personel wojskowy; nieletni; kryminalizacja; władza; opór.

255-1 КК України окремою кваліфікуючою ознакою – «вчинення таких дій службовою особою з використанням службового становища»[8].

Запровадження такої ознаки має важливе значення і в міжнародному контексті – воно відповідає положенням Конвенції ООН проти корупції (2003 р.) та рекомендаціям Групи держав проти корупції (GRECO), сприяє формуванню додаткових превентивних бар'єрів для корупційної взаємодії між злочинним середовищем і державними структурами.

З огляду на викладене, конструкція, вже наявна у ч. 3 ст. 255 КК України («службовою особою з використанням службового становища»), є ефективною й виправданою для подальшого застосування – зокрема у ст. 255-1 і, за необхідності, у ст. 255-2 КК України. Її поширення дозволить: забезпечити узгодженість кримінально-правового регулювання у сфері протидії злочинному впливу; підвищити ефективність протидії організованій злочинності у випадках її проникнення у владні структури; посилити репресивний і превентивний потенціал кримінального закону щодо службових осіб, які зраджують функціям держави, сприяючи діяльності злочинних угруповань.

Водночас варто зазначити, що в межах цієї ознаки не враховано диференціацію за рівнем службового становища (наприклад, «особливо відповідальне становище»).

3. Третя кваліфікуюча обставина, передбачена у ч. 2 ст. 323 і 324 КК Вірменії – вчинення злочину військовослужбовцем або особою, яка проходить службу у військових формуваннях, – заслуговує на особливу увагу в сучасних українських реаліях.

Актуальність цієї ознаки зумовлена новітніми викликами, пов'язаними з гібридизацією злочинного та силового середовища в умовах воєнного стану. Потенційна присутність військовослужбовців у структурах організованої злочинності може свідчити про глибоку деформацію моральних і правових засад військової служби. Ба більше, така інтеграція сприяє посиленню кримінального середовища за рахунок технічних знань і навичок, військової зброї та амуніції, організаційної дисципліни та комунікаційних можливостей.

Крім того, участь військовослужбовців у діяльності злочинних угруповань істотно ускладнює виявлення та нейтралізацію таких структур – з огляду на специфічний статус військових, режим секретності окремих підрозділів, доступ до озброєння, техніки, інформації чи організаційних можливостей, а також можливості протидії досудовому розслідуванню чи судовому розгляду.

В умовах триваючого збройного конфлікту загроза злиття організованої злочинності з озброєними формуваннями набуває особливої ваги, адже створює передумови для руйнування безпекової інфраструктури держави, підриву авторитету Збройних Сил та інших збройних формувань України, а також посилення латентної злочинної активності у суспільстві.

З огляду на викладене, запровадження у КК України спеціальної кваліфікуючої обставини – вчинення злочину військовослужбовцем або особою, яка проходить службу у військових формуваннях – є виправданим кроком для запобігання таким небезпечним проявам організованої злочинності та підвищення ефективності кримінально-правової протидії їм загалом. Цю ознаку доцільно закріпити, зокрема, у ст. 255-1, а також у ст. 255-2 КК України – що забезпечить належний рівень диференціації відповідальності та дозволить більш адекватно реагувати на ризики гібридизації злочинного і військового середовища.

[8] Терех У. В. Кримінальна відповідальність за встановлення або поширення злочинного впливу в Україні : дис. … д-ра філософії : 081 «Право». Львів, 2025. С. 23.

Окремої уваги у контексті вдосконалення кримінального законодавства України потребує питання залучення військовослужбовців або ветеранів до вчинення злочинів, пов'язаних із злочинним впливом. На відміну від безпосереднього вчинення злочину представником військового середовища, як це передбачено в ч. 2 ст. 323 і 324 КК Вірменії, у цьому випадку йдеться про втягнення таких осіб у кримінальну діяльність, що потребує окремої кваліфікації.

Актуальність запровадження відповідної кваліфікуючої ознаки зумовлена сучасними умовами гібридної війни та високою цінністю військового ресурсу – не лише в оборонному, а й у кримінальному середовищі. Залучення військовослужбовців або ветеранів до організованої злочинності становить особливу загрозу, оскільки ці особи володіють специфічними бойовими навичками, знаннями з тактики, доступом до зброї або конфіденційної інформації. Така участь здатна посилити функціональну потужність злочинного угруповання, підвищити ризики насильницьких дій, а також ускладнити його викриття чи нейтралізацію.

Крім того, втягнення ветеранів – особливо тих, хто зазнав бойових травм або психологічних наслідків війни – несе ризик подвійної девіації: криміналізація уразливої групи та підрив довіри до Збройних Сил. У соціальному сенсі це призводить до дискредитації інституту військової служби та деморалізації суспільства в умовах збройного конфлікту.

Наразі в чинному КК України відсутня спеціальна норма, що дозволяла б кваліфікувати втягнення військовослужбовця чи ветерана як ознаку, що підвищує суспільну небезпеку діяння. Існуючі положення, наприклад ч. 3 ст. 255 КК України (вчинення злочину службовою особою з використанням службового становища), не охоплюють випадки, коли такі особи виступають не організаторами, а об'єктами впливу з боку злочинного середовища. Це створює правову прогалину та знижує ефективність протидії спробам вербування військових до злочинної діяльності.

З огляду на викладене, доцільним є запровадження у ст. 255, 255-1, 255-2 та 255-3 КК України нової кваліфікуючої ознаки – «вчинення злочину із залученням до нього військовослужбовця або ветерана». Її законодавче закріплення дозволить: точніше відображати реальний рівень суспільної небезпеки злочину; забезпечити підвищену кримінально-правову захищеність стратегічно важливих соціальних груп; зміцнити моральні засади довіри до Збройних Сил України.

4. Четверта кваліфікуюча обставина – вчинення злочину із залученням неповнолітнього – у правовій моделі Вірменії відображає підвищену суспільну небезпеку використання найбільш вразливої соціальної групи, схильної до наслідування, зовнішнього впливу та маніпуляцій. Інтеграція неповнолітніх у злочинне середовище сприяє формуванню нового покоління, яке переймає кримінальні установки та моделі поведінки, що в перспективі веде до міжпоколіннєвого відтворення злочинної субкультури.

Подібна практика становить грубе порушення прав дитини, закріплених як національним законодавством, так і міжнародними стандартами (зокрема, Конвенцією ООН про права дитини), та має високу суспільну небезпеку.

Водночас включення цієї ознаки як окремої кваліфікуючої до складів злочинів, передбачених ст. 255-1 та 255-3 КК України, видається сумнівним з точки зору системності правового регулювання. У чинному КК України вже діє спеціальна норма – ст. 304 КК України («Втягнення неповнолітніх у злочинну діяльність»), яка забезпечує самостійний, достатньо гнучкий правовий механізм для кримінально-правового реагу-

темного або міжрегіонального характеру й становить менш складну загрозу для громадської безпеки та правопорядку.

По-третє, принципи пропорційності та індивідуалізації кримінальної відповідальності вимагають адекватної оцінки об'єктивної суспільної небезпеки діяння залежно від статусу суб'єкта, до якого звертаються. Інакше однаковий рівень санкцій за звернення до «смотрящого» за камерою та «вора в законі» не відповідає логіці кримінально-правової політики.

З огляду на викладене, доцільним є законодавче розмежування санкцій у межах ст. 255-3 КК України залежно від того, до якого суб'єкта звертається ініціатор злочинного впливу до суб'єкта злочинного впливу чи суб'єкта підвищеного злочинного впливу.

У підсумку пропонується:

- передбачити у ст. 255-1 і 255-2 КК України аналог особливої кваліфікуючої ознаки ч. 5 ст. 255 КК України;
- у ст. 255-3 КК України – чітко диференціювати обсяг відповідальності залежно від статусу особи, до якої звертаються за застосуванням злочинного впливу.

Реалізація цих змін дозволить підвищити ефективність кримінально-правової протидії організованій злочинності, зміцнити превентивний вплив законодавства, а також забезпечити належний рівень справедливості правозастосування.

Висновки. Порівняльний аналіз кваліфікуючих обставин злочинного впливу у законодавстві Вірменії та України засвідчує доцільність подальшого вдосконалення українських норм ст. 255-1, 255-2 і 255-3 КК України.

Передусім доцільно розширити перелік кваліфікуючих ознак шляхом:

включення до ст. 255-2 і 255-3 КК України ознаки «вчинення злочину у місцях позбавлення волі, слідчих ізоляторах або ізоляторах тимчасового тримання»;

запровадження у ст. 255-1 і 255-2 КК України аналогічної до ч. 5 ст. 255 КК України ознаки – «вчинення злочину особою, яка перебуває у статусі суб'єкта підвищеного злочинного впливу».

Крім того, актуальним є закріплення окремої кваліфікуючої обставини – «вчинення злочину військовослужбовцем або особою, яка проходить службу у військових формуваннях», з огляду на сучасні виклики гібридизації злочинного і військового середовища.

Доцільним є запровадження нової кваліфікуючої ознаки – «вчинення злочину із залученням до нього військовослужбовця або ветерана» – як форми кримінально-правового реагування на особливо небезпечну практику вербування осіб з бойовим досвідом та доступом до ресурсів оборонного призначення.

Водночас недоцільним є включення окремої кваліфікуючої ознаки «із залученням неповнолітнього» до складів злочинів, передбачених ст. 255-1 і ст. 255-3 КК України, оскільки такі діяння вже охоплюються ст. 304 КК України – нормою, яка запроваджує самостійний та ефективний механізм кримінально-правового реагування на втягнення неповнолітніх. Запобігання дублюванню норм сприятиме збереженню логічної цілісності системи кримінального законодавства.

Окремої уваги потребує законодавче розмежування відповідальності за звернення до суб'єкта звичайного або підвищеного злочинного впливу у межах ст. 255-3 КК України, що сприятиме підвищенню справедливості правозастосування та узгодженості санкцій.

Запровадження зазначених змін дозволить зміцнити превентивний потенціал кримінального законодавства, забезпечити системну єдність правового регулювання у сфері протидії злочинному впливу та підвищити ефективність державної політики у боротьбі з організованою злочинністю.

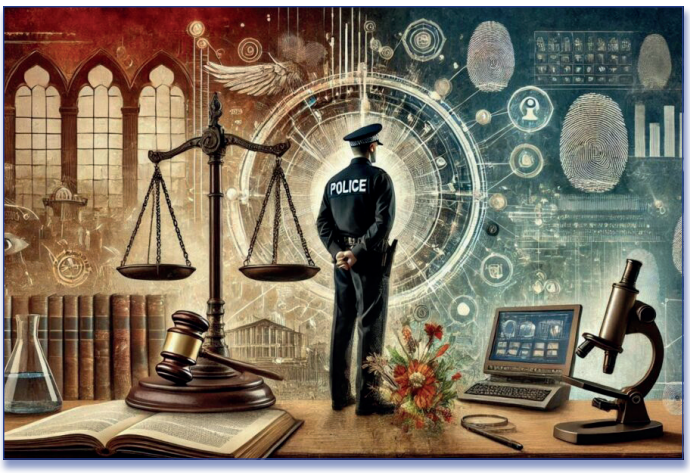

References

Batyrgareieva, V., & Babenko, A. (2020). Vplyv ustanov vykonannia pokaran i

poperednoho uviaznennia na kryminohennu sytuatsiiu v Ukraini [Influence of penal and pre-trial detention institutions on the criminogenic situation in Ukraine]. Pravo Ukrainy, (2), 164–183. https://doi.org/10.33498/louu-2020-02-164 [in Ukrainian].

Vozniuk, A. A., Dudorov, O. O., & Cherniavskyi, S. S. (2021). Kryminalna vidpovidalnist za zlochyny, vchyneni zlochynnoiu spilnotoiu (statti 255, 255-1, 255-2, 255-3, 256 Kryminalnoho kodeksu Ukrainy): naukovo-praktychnyi komentarii [Criminal liability for crimes committed by a criminal community: Scientific and practical commentary]. Kyiv: Norma prava [in Ukrainian].

Kyrenko, S. H. (2020). Problemy kryminalno-pravovoho zabezpechennia borotby z orhanizovanoiu zlochynnistiu [Problems of criminal-legal support for combating organized crime]. Dictum factum, (2), 61–62. https://doi.org/10.32703/2663-6352/2020-2-7-59-65 [in Ukrainian].

Kryminalnyi kodeks Hruzii vid 22 lypnia 1999 r. № 2287-нд (stanom na 16 kvitnia 2025 r.) [Criminal Code of Georgia of July 22, 1999, No. 2287-nd, as of April 16, 2025]. https://surl.li/pxlfvg [in Ukrainian].

Kryminalnyi kodeks Respubliky Virmeniia vid 5 travnia 2021 r. (stanom na 1 kvitnia 2025 r.) [Criminal Code of the Republic of Armenia of May 5, 2021, as of April 1, 2025]. https://www.irtek.am/views/act.aspx?aid=154256 [in Ukrainian].

Nikitin, A. O. (2024). Kryminalna vidpovidalnist za zlochyny, pov'iazani zi zlochynnym vplyvom: dysertatsiia doktora filosofii [Criminal liability for crimes related to criminal influence: PhD thesis]. Kyiv. 288 p. [in Ukrainian].

Okolit, O. V., & Vozniuk, A. A. (2025). Kryminalna vidpovidalnist za stvorennia zlochynnoi orhanizatsii chy zlochynnoi spilnoty ta uchast u nykh: problemy teorii i praktyky [Criminal liability for the creation of a criminal organization or community and participation in it: Problems of theory and practice]. In A. A. Vozniuk (Ed.). Kyiv: Norma prava. 324 p. [in Ukrainian].

Okolit, O. V. (2022). Osoblyvo kvalifikuiuchi oznaky zlochynu, peredbachenogo stateiu 255 KK Ukrainy [Especially aggravating circumstances of the crime under Article 255 of the Criminal Code of Ukraine]. European Political and Law Discourse, 9(2), 49. https://doi.org/10.46340/eppd.2022.9.2.6 [in Ukrainian].

Proiekt Kryminalnoho kodeksu Ukrainy stanom na 2 kvitnia 2025 r. [Draft Criminal Code of Ukraine as of April 2, 2025]. https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2025/04/03/00-kontrolnyj-proyekt-kk-02-04-2025.pdf [in Ukrainian].

Terekh, U. V. (2025). Kryminalna vidpovidalnist za vstanovlennia abo poshyrennia zlochynnoho vplyvu v Ukraini: Dysertatsiia doktora filosofii (081 "Pravo") [Criminal liability for establishing or spreading criminal influence in Ukraine: PhD dissertation (081 "Law")]. Lviv. [in Ukrainian].

Ukhvala Mankivskoho raionnoho sudu Cherkaskoi oblasti vid 28 kvitnia 2025 roku u spravi № 705/1046/25 [Ruling of Mankivskyi District Court of Cherkasy Region, April 28, 2025, in case No. 705/1046/25]. Yedynyi derzhavnyi reiestr sudovykh rishen. https://reyestr.court.gov.ua/Review/127042621 [in Ukrainian].

Received by Editorial Board: 20.05.2025

Suggested Citation:

Вознюк, А. (2025). Кваліфікуючі (особливо кваліфікуючі) ознаки злочинів, пов'язаних із злочинним впливом: сучасні виклики та шляхи оптимізації кримінально-правової протидії. *Архів кримінології та судових наук.* 1 (11). 65-74. DOI: https://doi.org/10.32353/acfs.11.2025.03